

כיצד התחייבו ישראל בקבלת התורה שהיא דבר שאין לו קצבה

הרב אביחיל גרינוולד

מבוא

נהגו ישראל להישאר ערים בליל שבועות ולעסוק בתורה, וכפי שמביא המשנה ברורה (תצד, א): "איתא בזוהר שחסידי הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתורה וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן". גם בשיבתנו הקדושה ב"ה המנהג משתמר וזוכה אני מידי שנה במהלך לילה זה למסור שיעור. משתדל אני למצוא נושא שיחבר בין המסכת הנלמדת בישיבה לבין חג שבועות. בשנת ה'תשפ"ה למדנו את מסכת בבא מציעא פרק שלישי, "המפקיד", ומשהתקרב חג שבועות מצאתי שאלה יפה ששאלו האחרונים.¹

למדנו בתחילת פרק 'המפקיד' שאדם לא מקנה ולא קונה דבר שלא בא לעולם. ישנם כמה הסברים לדבר, אחד מהם הוא: משום שאדם לא סומך דעתו על חפץ שעדיין לא קיים (חיסרון בדעת) (קובץ שיעורים בבא בתרא רעו בדעת מהר"ם מרוטנבורג). דבר דומה מצאנו במקרה שאדם מתחייב התחייבות שלא ברור גודלה-כמותה-שיעורה, ישנה מחלוקת ראשונים האם ההתחייבות חלה. לדעת הרמב"ם (הלכות מכירה פי"א הט"ז) ההתחייבות לא חלה כי חסירה גמירות דעת:

חייב עצמו בדבר שאינו קצוב, כגון שאמר הריני חייב לזון אותך או לכסות חמש שנים, אף על פי שקנו מידו לא נשתעבד, שזו כמו מתנה היא ואין כאן דבר ידוע ומצוי שנתנו במתנה, וכן הורו רבותי.

ואף שהשולחן ערוך לא פסק כרמב"ם, אף על פי כן הביא דעתו בשולחן ערוך (חושן משפט מקח וממכר רז, כא):

חייב עצמו בדבר שאינו קצוב, כגון שאמר: הריני חייב לזון אותך או לכסותך חמש שנים, להרמב"ם לא נשתעבד, וכל האחרונים חלקו עליו (ועיין לעיל סימן ס').

בטעם הדבר הביא הבאר היטב (שם מח):

...וטעמו דאין דרך בני אדם לגמר ולשעבד נפשם בדבר שאינו יודע הקצבה.

השאלה היא: לדעת הרמב"ם כיצד עם ישראל קיבלו את התורה, התחייבו לקיום התורה באמירת נעשה ונשמע? הרי הם אמרו נעשה לפני ששמעו מה נכלל בתורה. אם טרם שמעו מה מקבלים כיצד יכולים להתחייב לדעת הרמב"ם, הרי חסרה להם לכאורה סמיכות דעת?

¹ נעזרתי בהכנת השיעור גם בקונטרסי 'עיון הפרשה'.

תשובות רבות נכתבו באחרונים וליקטתי את חלקם.

ישראל בניס לקב"ה והגויים עבדים

שאלה זאת שאל כבר לכאורה הרב ישראל יעקב אלגאזי² בספרו שארית יעקב פרשת שלח. תחילה הוא מקדים:

תורה וארץ ישראל ועולם הבא. כל אחד מהנה היה מקום לעז לאומות העולם לומר שאף על פי שרעים וחטאים המה מכל מקום הא קיימא לן לא תהוי באעבורי אחסנתא (כלומר לא להיות שותף בהעברת ירושה) אפילו מברא בישא לברא טבא (אפילו מבן רע לבן טוב), ואיך העביר תורה וארץ ישראל ועולם הבא שנוגע לעשו שהוא בכור ונוטל פי ב'...

אכן הקדים הוא יתברך להוכיחן ביסורין כאשר ייסר איש את בנו, לא עשה כן לכל, להודיע כי אין דין בניס רק לישראל עם קרובו. ואי הכי אפילו בסוג בניס רעים לא היו אלא כעבדים ולית בדידהו דינא דאעבורי אחסנתא, ולא אמרו אלא לבן בין הבנים לא לעבד בין הבנים ח"ו.

היחס שבין הקב"ה לעם ישראל הוא יחס של אב ובן, מה שאין כן היחס לגויים שהוא יחס לעבדים. עם הגדרה זאת הוא ניגש לשאלתנו:

ועל דרך זה יש להמתיק עוד טעם הג' מתנות תורה וארץ ישראל ועולם הבא באופן אחר, והוא כי הנה מתנת התורה לכאורה לא היה בה דין זכיה כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים וכמ"ש לכל תכלה ראיתי קץ וכו' והווה ליה כדבר שאינו קצוב ואינו ידוע. וכתב הרמב"ם פ"א מהלכות מכירה ז"ל חייב עצמו בדבר שאינו קצוב כגון שאמר הריני חייב לזון אותך או לכסות אותך ה' שנים, אף על פי שקנו מידו לא נשתעבד, שזה כמו מתנה היא ואין כאן דבר ידוע וקצוב וכן הורו רבותי ע"כ.

אם נרצה לטעון שלקב"ה, למוכר, התורה היא דבר קצוב, עדיין לא די בכך משום שהמכר צריך להיות קצוב גם לקונה:

ואף דלגבי קב"ה הנותן כביכול הויה התורה דבר קצוב, הא מיהא לגבי ישראל דבר שאינו קצוב דכיון דכל טעמא הוי משום דלא סמכא דעתיה בעינן שיהא הדבר קצוב לב' (הדבר צריך שיהיה קצוב עבור שני הצדדים המוכר והקונה, הנותן והמקבל), וכמו שנראה מדברי המפרשים שהביא הרב המגיד פ"ד מהלכות מכירה

² שהיה הראשון לציון משנת ה'תקט"ו (1755) ועד לפטירתו, כתב ספרים רבים, בנו הוא המהר"י"ט אלגאזי שאף הוא היה ראשון לציון.

לענין אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, דאפילו שהלוקח מתנה וסבור שיש ברשותו, כיון דהמוכר יודע שאין לו ולא סמכא דעתיה - לא, ומינה נראה ודאי איפכא דהיכא דהמוכר יודע שיש לו ואמר ללוקח שאין לו ואדעתא שיקנה ליתן לו נתן מעותיו - לא קנה, כיון דלא סמכא דעתיה דלוקח שסבור היה שלא היו ברשותו. והכא נמי דכוותא דנהי דלגבי קב"ה סמכא דעתיה דהוי דבר קצוב, הא מיהא ישראל לא סמכא דעתייהו כלל כיון דלדידהו אינו קצוב ואם כן אין המתנה כלום!

בהעברת קניינים בין אב לבן מחדש הרב ישראל יעקב אלגאזי שהדין הוא שונה:

על כן הוכיח אלהים להקדים להם יסורין לקבלתה, להורות כי כאשר ייסר איש את בנו ה' מיסרם והואיל ויש להם דין בנימ מדינא קא זכו, והענין על פי מה שכתבתי בעניותי בתשובה א' לחד צורבא מרבנן על עסקי צוואה א' שכתב האב לבנו ושדו בה נרגא בכמה אנפי, ובכללם כתב שצוואה ההיא אין בה מועיל גם כן משום שהקנה לו דבר שאינו קצוב דאינו מועיל לדעת הרמב"ם. ואני כתבתי לו בזה ששגה בחוזה דנראה לעניות דעתי דעד כאן לא קאמר הרמב"ם דאין קנין בדבר שאינו קצוב אלא באיניש דעלמא, אבל אב לגביה בריה משתעבד. וראיה לזה מה שנאמר בפרק מי שמת המזכה לעובר לא קנה, ואם תאמר משנתנו? הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו, והר"ב המב"ט כתב כשם שדעתו של אדם קרובה אצל בנו ומקנה לעובר שאינו בעולם, כך מקנה לבנו דבר שלא בא לעולם מהאי טעמא גופיה שדעתו של אדם קרובה אצל בנו ע"כ. אי"כ כ"ש דבר שאינו קצוב דעדיף מדבר שלא בא לעולם דהא רוב הפוסקים חלוקים על הרמב"ם בזה וסברי דאדם מקנה דבר שאינו קצוב לכל אדם כן נלע"ד פשוט.

תשובתו היא שאב גומר ומקנה לבנו אף דבר שאינו קצוב, ולכן הקב"ה גמר והקנה לנו את התורה אף שהיא ארוכה מארץ מידה ורחבה מיני ים.

האם גם בן משתעבד לאביו בדבר שאינו קצוב?

דברי השארית יעקב אכן פותרים את הבעיה מצד המקנה, כעת אנו מבינים כיצד הקב"ה יכול להקנות לנו את התורה אף שהיא דבר שאיננו קצוב. אבל שאלתנו היתה מצד המתחייב, הקונה - עם ישראל. עם ישראל התחייבו לקיים את התורה וזוהי התחייבות שאין לה קיצבה שכן הקדימו נעשה לנשמע ולא ידעו מה הם מקבלים באומרם נעשה, וכיצד אם כן חלה התחייבות זאת?

אולי ניתן לומר שכשם שאב מאהבתו לבנו הוא מתחייב לבנו גם דבר שלא בא לעולם וגם דבר שאינו קצוב, כך גם הבן מתחייב בדברים כאלו כלפי אביו. אולם השארית יעקב לא כתב כך וגם קשה לטעון כך משום שמצינו בכמה מקומות, למשל בבא במחותרת (המקור יובא בהמשך), שגדולה אהבת האב לבן מאהבת הבן לאב, ואם חידוש השארית יעקב נאמר ביחס לאב נצטרך להוכיח שניתן לטעון זאת אף ביחס לבן. בדרך זו אכן תירץ הרב ישעיה קרלינסקי (מראשי אגודת הרבנים בארה"ב) בספרו הגיון ישעיה (עמוד ריג):

הלכה פסוקה היא בחו"מ סימן ס' לשיטת הרמב"ם דאין אדם יכול לחייב את עצמו בדבר שאין לו קצבה. ואם כן קשה היאך נתחייבו ישראל על שמירת התורה באומרים "כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע", הלא התורה ארוכה מארץ מירה ורחבה מני ים, וגם מחויבים אנו לקיים כל מצוות חכמים מפני לאו ד"לא תסור" וזהו בוודאי דבר שאין לו קצבה מה יצו חכמים?

ואמרתי ליישב זאת על פי סברת הקצה"ח דטעם דאין אדם יכול להתחייב בדבר שאינו קצוב משום דהוה אסמכתא, והנה אמרינן בגיטין (מט) שאף בדבר דלאדם אחר אינו משתעבד, מכל מקום לגבי בריה שעבודי משעבר נפשיה, משום דעשה הדבר ברצון גמור וזה מבטל טענת אסמכתא. וא"כ ישראל שקבלו את התורה באהבה רבה ובשמחה גמורה לא שייך בזה דין אסמכתא.

ובזה נוכל להמתיק הפסוקים בתהילים קי"ט לכל תכלה ראיתי קץ" אבל רחבה מצוותך מאד", וקשיא אם כן איך מהני קבלת ישראל, הא הוי דבר שאינו קצוב ולא מהני חיוב בזה? ועל זה משיב "מה אהבתי תורתך", שכיון שהקבלה היא באהבה הוי כמו הבטחת האב נגד הבן ולא שייך בזה אסמכתא.

אבל כאמור קשה להבין את הדברים משום שאם נכון הדבר לגבי אב המקנה לבנו, וכפי שהוכח מהמזכה לעובר, קשה להשליך הלכה זאת גם לגבי בן המתחייב לאביו! וכפי שמוכח בסנהדרין ע"ב שדוקא אב הבא על הבן במחותרת אסור להרגו "דודאי רחמי האב על בנו ואפילו הוא מציל ממונו לא יהרגהו" (רש"י שם) אבל בבן על האב מפורש שם בגמרא שלא אמרו.

ואולי עלינו להבין דבריו כדרך שהסביר בספר שער החצר לצוף דב"ש (הרב דוד בן שמעון, עמוד קלח ואילך במהדורת מכון התורה והארץ):

ואבחר גם אנכי הדל דרכם, ואענה גם אני חלקי. והוא על פי מה שכתב מרן החב"ב... זה לשונו: המאמין את חבירו והמתחייב לפרוע כל מה שיאמר שחייב לו, חייב לשלם כל מה שיאמר שחייב לו, **דבנאמנות אין חילוק בין דבר קצוב לדבר**

שאינו קצוב... ובאות מ"ה כתב עוד בשם מהר"י אדרבי ז"ל, ששותפין שנתחייבו להאמין לראובן ככל מה שיאמר מהחיוב הנודע להם, אף על פי שלא פירשו קצב מה שהאמינו - דבר קצוב מיקרי, עכ"ל. אמור מעתה, ישראל שהאמינו באמונה, ואמרו: "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע", הרי האמינו לכביכול ית"ש, שכל מה שידבר הם חייבים, ו"הוא אמר ויהי" זו התורה לעסוק בה, והגם שהיא דבר שאין לו קץ וקצבה, נתחייבו על פי האמונה שהאמינו, ודו"ק.

כלומר קבלתם חייבה לא מכח אהבת בן לאב אלא מכח אמון שקיים גם בין שני שותפין שבהאמינם זה לזה התחייבו לכל מה שיאמר השני.³

עם ישראל לא קיבלו את התורה בגדר חיוב ושיעבוד אלא הקנו גופם להתורה ולעבודתו יתברך

תשובה ראשונה נביא מדברי בית הלוי, רבי יוסף דב הלוי סולוביצ'יק, רבה של בריסק, שמתייחס לשאלה בשני מקומות. בספרו בית הלוי על התורה (פרשת יתרו) כתב:

והנה ידוע דעת הרמב"ם דהמחייב עצמו בדבר שאינו קצוב לא חל עליו החיוב והשיעבוד כלל, ואם יקבל קנין גמור אגב סודר שהוא יהיה מחוייב לעשות כל מה שיצוה עליו חבירו לא חל עליו החיוב, כיון דבעת הקבלה לא ידע מה שיאמר לו פלוני. ואם כן ישראל שקיבלו על עצמם החיוב קודם שידעו הפרטים לכאורה היאך חל עליהם החיוב? (וכבר ראיתי שהעיר בזה בחיבור אחד ושכחתי שמו) ובפרט על תורה שבעל פה שהיא בלא סוף וכמבואר היאך יחול החיוב?

כלומר השאלה נוצרת משני כיוונים: מכיוון תורה שבכתב ומכיוון תורה שבעל פה. תורה שבכתב אמנם קצובה, עליה אין להוסיף וממנה אין לגרוע, אולם עם ישראל קיבלו על עצמם את התורה שבכתב באמרו "נעשה" עוד בטרם ידעו מה היא כוללת. ומנגד תורה שבעל פה אין לה סוף, דבר שמגדיל את השאלה וכפי שכותב שם בית הלוי:

אבל תורה שבעל פה הרי אין לה סוף וקצבה ובכל דור ודור מתחדשים חדושי דינים והלכות וכל זמן שהאדם ממשמש בהם ימצא בה טעם חדש שלא ידעו מקודם, וכמאמר הכתוב כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, לא אמר הכתוב כי ה' נתן חכמה רק אמר יתן דבכל שעה שהאדם לומד ומייגע עצמו בה ה' מוסיף לו חכמה ועליה אמר הכתוב ארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים, ועל כוונה זו אמרו

³ ניתן יהיה להבין את דבריו בצורה טובה יותר לפי ההסבר שנאמר בדרכו של הרב קוק, בסוף המאמר.

ישראל אז נעשה ונשמע, דנעשה קאי שקיבלו עליהם לעשות כל האמור להם אז, ונשמע קאי על להבא דקיבלו על עצמם לשמוע עוד לדברי החכמים שבכל דור ודור כל מה שיתגלה אח"כ בחידושי התורה.

עונה בית הלוי :

והתירוץ לזה כבר בארנו בספר בית הלוי דאף על גב דהמקבל עליו לעשות כל מה שיאמר פלוני לא חל החיוב מכל מקום הרי יכול כל אחד למכור את עצמו לעבד לחבירו או לפועל, והרי הוא מחייב עצמו לעשות כל מה שיאמר לו אדונו, רק החילוק בזה הוא פשוט דהמחייב עצמו הרי עיקר הקבלה הוא החיוב אבל עצם גופו לא הקנה לחבירו והחיוב הרי הוא אינו ידוע לו ואינו קצוב. אבל המוכר עצמו לעבד אינו מקבל עליו שום חיוב רק מקנה גופו לרבו ובזה שפיר חל הקנין, וכיון דהגוף נעשה של הרב הרי ממילא מחויב לעשות כל מה שיאמר הרב וזה פשוט, ומש"ה חל הקבלה על ישראל דהם לא קיבלו על עצמם התורה בגדר חיוב ושיעבוד רק הקנו גופם להתורה ולעבודתו יתברך...

הבעיה נוצרת כיון שלאדם בן חורין אין גמירות דעת להתחייב לדבר שאינו קצוב, אך אם אדם מוכר עצמו לעבד אין בעיה, שכן אין הוא מתחייב כעת כלום אלא מקנה את גופו לחבירו וממילא מחויב לעשות כל מה שרבו החדש יאמר לו.⁴

ההבדל בין ישראל לעמים בקבלת התורה והתחייבות למצוותיה

לפי זה מסביר בית הלוי את הפסוקים :

ושמרתם את בריתי קאי על תורה שבעל פה דהוא קרוי ברית וכמו דאיתא במסכת גיטין (דף ס') לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. דהך שבעל פה ניתנה רק לישראל לחודא, דשבכתב גם הם מאמינים בה, ועל כן נקרא הך שבעל פה ברית וזהו שאמר הכתוב ושמרתם את בריתי ואז והייתם לי סגולה מכל העמים, דבזה הם מובדלים לעצמם... וזהו שאמר הכתוב ושמרתם את בריתי דזה קאי על שבעל פה והיא אין לה קצבה ועל כן אמר והייתם לי סגולה מכל העמים, שתהיו קנויים לי⁵ ועוסקים בתורה שיהיה לי בכם קנין הגוף לא חיוב גרידא.

⁴ מעניין לחשוב על הדברים, שכן יתכן ולסברת הרמב"ם גם למכור עצמו לעבד לא היה ניתן שכן חסרה גמירות דעת, אלא שהתורה חידשה שקנין שכזה כן חל. ואילו מדברי בית הלוי משמע שבפשטות אדם יכול למכור עצמו לעבד ואין צריך חידוש של תורה לדבר זה.
⁵ על פי דרשת המכילתא שהביא בתחילת דבריו.

שבילין לגמרא ולהלכה כיצד התחייבו ישראל בקבלת התורה שהיא דבר שאין לו קצבה

דבר זה, שאנו קנויים לקב"ה קנין הגוף, מבדיל אותנו מבני נח, שאף הם מחויבים במצוות. ההבדל בינינו לבינם הוא לא רק כמותי - מספר המצוות, שאצלם כידוע הוא שבע בלבד ואצלנו תרי"ג, אלא גם הבדל איכותי, הקשר שנוצר בינינו למצווה המצוות, הקב"ה:

וזה הוא ההבדל שיש בין ישראל ובין בני נח, דבבני נח גם בהני שבע מצות שמחויבים בהם אינם עליהם רק בגדר חיוב שהם חייבים לקיימם ולא שגופם קנוי להמצוות. אבל ישראל הקנו גופם להתורה וזהו שמסיים הכתוב והייתם לי סגולה מכל העמים, דבבחינה זו יהיה הבדל ביניכם ובין בני נח גם בהדברים שגם הם חייבים בהם, דהני שתי בחינות שהם אחת דהיינו הך שבע"פ ושהקנו גופם להתורה היא הנותנת הבדל ביניכם.

מסירות הגוף על התורה

לאור הבדלה זאת שבין ישראל לבני נח מסביר בית הלוי בשו"ת (דרושים דרוש יז) את הסיפור במסכת שבת (פ"ח ע"א):

ההוא צדוקי דחזי לרבא דקמעין בשמעתתא ויתבי אצבעתא ידיה תותי כרעא וקמייץ בהו וקמבען אצבעתי' דמא. א"ל עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודניכו, אכתי בפחזיתייכו קיימיתו: ברישא איבעי לכו למשמע אי מציתו קבליתו ואי לא מציתו לא קבליתו, א"ל אן דסגינן בשלימותא כתיב בן תומת ישרים תנחם.

מקשה בית הלוי מה ראה הצדוקי אצל רבא שיגע בלימוד התורה שקשור לאמירת נעשה ונשמע?
מסביר בית הלוי:

אצל בני נח גם המצוות הנוהגות בהם מכל מקום אינם עליהם רק בבחינת חיוב, ואצל ישראל גופם קנוי לעבודתו. והנראה דבזה תלוי גם כן החילוק שמצינו בין ישראל לבן נח במצות קידוש השם דבמסכת סנהדרין מסקינן דבן נח אינו מצוה על קידוש השם והוא משום דכיון דאצלו המצות הם רק בגדר חוב אבל גופו בעצמו הוא דבר בפני עצמו ואינו קנוי להמצוה, ומשום הכי אינם מחויבים למסור גופם עבור קיום המצוה... **אבל ישראל זהקנו גופם לעבודתו יתברך משום הכי מחויבים הם למסור גם גופם עבור קיום המצות.** וזהו שדרשו רז"ל אדם כי ימות באוהל אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, דמחויב ליגע עצמו בהבנתה כל מה שבכוחו ומחויב להפקיר גופו על לימודו... וזהו שכשראה הצדוקי יגיעתו של רבא בתורה עד שמפקיר גופו ומקלקלו עבור הבנתה, הבין שזה

תלוי במה שהקדימו ישראל נעשה וקיבלו קודם שידעו הפרטים, וזהו שאמר לו אכתי בפחזיתייכו קיימיתו שאתם אוחזין גם עתה במאמרכם הראשון.

רבא למד תורה בצורה של מסירות הגוף, צורת לימוד שכזו הינה פרי ההתחייבות שלנו ב"נעשה ונשמע", גופנו נקנה לקב"ה. לכן אותו גוי שואל את רבא האם אנחנו אוחזים בהתחייבות זו של נעשה ונשמע שמחייבת צורת לימוד שכזאת.

ועל כל פנים הרי נתברר לנו חילוק אחד מה שבין ישראל ובין בני נח גם במצות הנוהגים בהם, דבן נח אינו מוזהר על קידוש השם וישראל מוזהרים בו, וכל זה הוא עבור שהקנו גופם לקיום התורה והמצוה.

היכולת של עם ישראל לקבל גרים

למדנו שההבדל ההלכתי הראשון בין התחייבות ישראל לתרי"ג מצוות מול התחייבות הגוים לשבע מצוות הוא **קידוש ה'**. ישראל שגופם נקנה לקב"ה - נתחייבו בכך, בני נח שאין גופם קנוי לא מחויבים בכך. בית הלוי מגדיר את קניין גופנו לקב"ה כקדושת הגוף, קדושה עצמית, ולא רק כקדושת דמים:

והנה בקבלות התורה שהקנו ישראל את גופם לעבודתו יתברך וכמו שנתבאר, זכו על ידי זה שגופם נתקדש בקדושת התורה, וקדושתם הוא בחינת קדושת הגוף. דהנה בהקדש מצינו שני אופנים: א' קדושת הגוף, דעצמות של אותו דבר נתקדש וכמו קדושת הקרבן וכלי שרת. ב' קדושת דמים, שאין העצמות של אותו כלי קדש רק קדש הוא לדמיו וישראל נתקדשו בקדושת הגוף ככלי שרת.

וזהו דאיתא במדרש רבה פרשת בא על פסוק החודש הזה לכם וז"ל שאם אין מקדשים אותו אין אותו קידש כלום, ואל תתמה על זה שהקב"ה קידש את ישראל שנאמר והיתם לי קדושים כו', לכך מה שהם מקדשי' הוא מקוד', רצונך לידע? צא למד מכלי שרת כו', ואם כלי חול שהוא מתמלא מן הקודש מתקדש, על אחת כמה וכמה ישראל שהם קדושים מקדשים את החודש. הרי להדי' מדמה קדושתן של ישראל לקדושת כלי שרת שמקדש כל מה שבא אל תוכו כמו כן ישראל כל מה שהם מקדשים הוא מקודש.

הגדרה זאת תסביר לנו דין מיוחד נוסף אצל ישראל:

...והענין דבמסכת יבמות (מ"ו) איתא דגר שנתגייר אינו גר עד שיתגייר בפני שלשה מישראל שנאמר וכי יגור אתך גר, אבל אם נתגייר בינו לבין עצמו אינו גר,

והטעם דכיון דמעיקרא לא היה גופו קדוש האיך יתקדש גופו בקדושת ישראל? ורק אם נתגייר בפני שלשה מישראל על ידי זה שנתחבר עמהם והם מקדשים אותו נתקדש גם הוא בקדושתן של ישראל, וכמו כלי שרת שכל הבא אל תוכו על דעת שיתקדש נעשה קודש... הרי נתברר לנו דבמתן תורה זכו להתקדש בקדושת הגוף עד שיכולים לקדש גם לאחרים, ועל ידי זה היו יכולים בזמן הבית כשהיו שרויים על אדמתן לקבל גרים וכמו שנתבאר.

כיון שקדושת ישראל הינה קדושת הגוף כקדושת כלי שרת, מי שמתחבר לישראל, ונכנס לתוך הכלי שרת, בזה הוא מתקדש.

הדין השלישי שמייוחד אצל ישראל הוא:

והנה מצינו עוד חילוק בין קדושת הגוף לקדושת דמים, דקיימא לן דאין מועל אחר מועל במוקדשים אלא בבהמה וכלי שרת בלבד, דבקדושת דמים כיון דמעל בו אדם ונטלן ונתכוין להוציאם מרשות הקדש ונשתמש בו להדיוט, כיון שמעל בו פקע קדושתה מינה, אבל בקדושת הגוף אפי' נשתמש בו הדיוט ונתכוין בתשמישו להוציאו לחולין ולהכניסן לרשות הדיוט - עם כל זה קיימים הם לעולם בקדושתן ואחר כך כשיהנה ממנו אחר גם הוא מועל בו, ודוגמתו מצינו בחינה זו בישראל דקיימא לן ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא... דאף על גב דעובר על כל התורה כולה חלילה וגם עובד עבודה זרה ומתכוין להוציא את עצמו מכללן של ישראל ולהכנס תוך כלל עכו"ם, עם כל זה אי עביד לא מהני ולא פקע מיניה קדושת ישראל וכשחוזר אחר כך בתשובה אין צריך לקבל עליו גירות... רק הוא ישראל קדוש ממילא כמו שהיה קודם שחטא, וגם קודם שעשה תשובה אין דינו עכו"ם רק הוא כישראל עובר עבירה.

מסכם בית הלוי:

...ועל כל פנים נתבאר מדברינו דישראל בשעת קבלת התורה זכו לשלשה דברים במה שהקנו גופם לעבודתו: מצוים הם על קידוש השם מה שאין כן בבן נח, שנית דעל ידי זה נתקדש גופם בקדושת הגוף ויכולים לקדש גם אחרים הנתחבר להם ועל ידי כך היו יכולים לקבל גרים מאומות העולם שיתקדשו גם הם בקדושת ישראל, שלישית דקדושת ישראל אינו נפקע מהם לעולם על ידי שום עון וחטא ונשארים בקדושתם לעולם ואף על פי שחטא ישראל הוא ועל ידי זה בנקל להם להיות בעלי תשובה ומיד כששב הקדוש ברוך הוא מקבלו.

ונשבע עליו, שהמכר חל מכח השבועה לא מיבעיא שכופין אותו לקיימו בשביל שבועתו אלא אפילו שם מכר עליו כדחזינא הכא דקרי ליה מכר בשביל השבועה.

כלומר השבועה חלה אף בדבר שלא בא לעולם ומחזקת את המכירה ומסיימת אותה.

נחזור לשאלתנו, הגמרא בנדרים (ח' ע"א) מתבטאת ואומרת: "והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא!" מסביר המיוחס לרש"י (שם): "והלא מושבע ועומד מהר סיני - דכתיב ושנתם דצריך אדם לשנות בתורה, לישנא אחרינא והלא מושבע ועומד מהר סיני דכתיב לא ימוש ספר התורה הזה וגו'".

כלומר, מלבד קבלת התורה באמירת נעשה ונשמע, עם ישראל גם נשבע לקיים את התורה. שבועה זו חלה אף בדבר שאין לו קיצבה ועוזרת להתחייבות לחול. וגם אם כוונת הגמרא במילים "מושבע ועומד מהר סיני" היא למילים "נעשה ונשמע" עצמן שאמרו ישראל, כלומר שמילים אלו אינן התחייבות וקבלה אלא שבועה, סוף כל סוף מדברי הגמרא למדנו שאין פה רק התחייבות אלא מעין שבועה שמחזקת את ההתחייבות ועוזרת לה לחול.

דברי הרמב"ם נאמרו במתחייב בחינם דווקא

תירוץ נוסף בנוי על דברי המשנה למלך (הלכות מכירה פ"א ט"ז) וכפי שמביא קצות החושן (ס, ב):

ובמשנה למלך פ"א מהלכות מכירה (הט"ז) הביא בשם מוהרש"ח (בני שמואל ריש סימן זה ד"ה כתב הרמב"ם) דעד כאן לא קאמר הרמב"ם אלא במתחייב בדבר שאין לו קצבה בלא כסף ומחיר, אך אם נתן לו שום דבר כדי שיתחייב בחוב זה, אף שהוא בדבר שאינו קצוב, סבירא ליה דחל החיוב דאגב זוזי גמר ומשעבד נפשיה, ומעולם לא אמר הרמב"ם אלא במתחייב בכדי וכו'.

מה שכתב הרמב"ם שהתחייבות שאיננה קצובה לא חלה - דין זה נכון במתחייב בחינם, אולם אם מקבל משהו בעבור התחייבותו, אגב הרווח שמקבל גמר ומתחייב. התחייבות עם ישראל לתורה לא היתה התחייבות בחינם. מה הם קיבלו? כותב הצופ דב"ש בשם ספר קרבן אשה:

עוד כתב הרב שם בכוונת הכתוב: "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים למען אנסנו".... דעד כאן לא קאמר הר"מ ז"ל דאין אדם מתחייב בדבר שאינו קצוב אלא כשלא קיבל המתחייב טובת הנאה מהמקבל, אבל אם קיבל המתחייב מהמקבל טובת הנאה, אפילו הר"מ מודה דמתחייב בדבר שאינו קצוב. והיינו דקאמר הקב"ה לישראל: "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים", ואין לך קבלת

טובה מרובה מזו, כל שהיו ישראל באותו פרק ברעב ובצמא ובחוסר כל, והיה טעמו: "למען אנסנו הילך בתורתך", למען דעת היש להם עוד פתחון פה לבוא בטענה שאין חייבים בשמירת התורה מטעם דהוי דבר שאינו קצוב, מאחר שכבר הם מקובלים טובת הנאה מרובה כזו, ולכולי עלמא אפילו הר"מ ז"ל יודה דכשקבל המתחייב טובת הנאה משתעבד אף בדבר שאינו קצוב, עכ"ל.

עם ישראל קיבלו מזון ומים בעת התחייבותם לקבל התורה, ואגב דברים אלו השתעבדו שעבוד והתחייבות גמורים לתורה.

הצוף דב"ש מגיב וכותב שאם כך, ישנו תגמול בסיסי יותר שמחייב את עם ישראל - והוא עצם היציאה לחירות:

והנה על מה שתירץ הרב 'קרובן אשה' דכל היכא דקיבל המתחייב מהמקבל טובת הנאה אפילו הר"מ ז"ל מודה דמתחייב בדבר שאינו קצוב, נוכל לומר דכל ישראל נתחייבו בשמירת התורה, הגם דהוי דבר שאין לו קצבה, יען דקיבלו טובה גדולה ביציאתם ממצרים, שהיו כלואים ומשוקעים שאין עבד יכול לברוח, ואין לך טובה גדולה מזו, ומשום הכי נתחייבו בשמירת התורה ואין פוטור. והיינו דהקדים לומר ית"ש בתחילת הדיברות: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ופירשו רז"ל: כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי.

על דרך זו, שבתמורת מה אדם מתחייב גם על דבר שאין לו קצבה כתב רבי חיים פלאגי (ברכת מועדיך עמוד ח):

והרי מצד שהיא מצות ה' הרי איכא הנאה כמו שכתב הכנסת הגדולה דהנאת קיום מצוות ה' עדיף מהנאת ממון, ולדעת הרב מוהרש"ח ודעימה שכל המתחייב בדבר שאינו קצוב מטי ליה הנאה בההיא הנאה גמר ומשעבד נפשיה.

כלומר ההנאה שישראל מקבלים ובעבורה מתחייבים היא עצם ההנאה של קיום מצוות ה'. בפירוש למסכת אבות הנקרא 'אבות על בנינים'⁶ כתב על דברי המשנה "רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל...":

נראה לי לפרש עפמ"ש הרב גן יעקב ז"ל... שחקרו איך יתכן שיתקיים שכר עולם הבא, הלא הוא דבר שאינו קצוב וקי"ל שאין אדם מתחייב בדבר שאין לו קצבה?

⁶ לרבי אלתר מזוז (תרצ"ב-תשמ"ח) עלה מתוניס לא"י והיה רבו של מושב איתן.

ותרץ דעל ידי עסק התורה שהיא גם כן דבר שאין לו קצבה דארוכה היא מארץ מדה וחייבו ישראל עצמם גם בדבר שאין לו קצבה, גם השי"ת מתחייב ליתן להם שכר עולם הבא גם שאין לו קצבה ע"ש.

וזה שאמר רצה הקב"ה לזכות את ישראל בשכר עולם הבא שאין לו קצבה, ולכך הרבה להם תורה ומצוות שהם דבר שאין לו קצבה כדי שיקבלו מדה כנגד מדה שכר עולם הבא גם שאין לו קצבה.

הרב שלמה דאנה⁷ בספרו שלמי תודה (עמוד 227) מגדיל את התמורה ומרחיב אותה כלפי כל העולם וכל האנושות וכותב:

ולעיקר החקירה נלע"ד לתרץ על פי מ"ש ה' מופת הדור מהר"ח פלאגי זיע"א בספר ראה חיים בסדר נה משם מהרשד"ם דבהסכמת רבים מתחייבים אף בדבר שאינו קצוב כשהוא לתקנתם ולתועלתם משום ישוב העיר, וכתב הרב הנזכר על זה דכל שכן בדבר שהוא לתקנת וישוב כל העולם דודאי אלים טובא להתחייב אף בדבר שאינו קצוב יעוין שם.

ולפי דבריו איתנה לן חקירה הנזכרת דאז"ל דאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ וכיון שהתורה היא לתקנת העולם ותועלתו מחוייבים הם בקבלתה ואין להם שום צד פיטור כלל ועיקר.

ועל פי זה נ"ל לפרש מה שכתוב במדרש בסדר בחקתי אם בחקתי תלכו - חקים שחקקתי בשם שמים וארץ, ולכאורה מה ענין רמז זה לכאן? ...הנה הוא נכון דהנה הכתוב שם מתנה עליהם בברכות - אם ישמעו ובקללות - אם לא ישמעו, ולכאורא קשה הא עיקרא דמלתא ליכא חיוב כלל דמשום דבר שאינו קצוב הוא! ולזה רמז ואמר חוקים שחקקתי בהם שמים וארץ, וכיון שקיום שמים וארץ הוא ע"י התורה דאם לא כן היה העולם חוזר לתהו ובהו, לכך אלים שעבוד זה ששעבדו ישראל לתורה להתחייב אף בדבר שאינו קצוב.

דברים הנקנים באמירה

נראה שהרב חיד"א אף הוא הולך בדרך זו, שהתחייבות שאיננה בחינם אלא בעבור הנאה חלה גם בדבר שאינו קצוב. כתב הרב חיד"א בספרו דברים אחדים (דרוש ה - לשבת כלה):

בת קול יוצאת מהר חורב. אפשר דרך דרש, כי יעלה על לב, דחיובנו בתורה אינו חיוב, דהוי דבר שאינו קצוב, ולדעת הרמב"ם ורבותיו, אינו חיוב. ויש כמה

⁷ ה'תר"י - ה'תרע"ג היה מגדולי רבני תוניסיה, מייסד וראש ישיבת "חברת התלמוד" בתוניס.

חילוקים מנדון זה לדין הרמב"ם, ועוד, דבשעת נשואין, סבר גם הרמב"ם, דמתחייב בדבר שאינו קצוב, ורז"ל המשילו מעמד הר סיני כשעת נשואין, והלוחות הם הקדושין, ואם כן, אדם מתחייב בדבר שאינו קצוב. וז"ש, בת קול יוצאת מהר חרב, ששם היו הנשואין, ובו בפרק מתחייב בדבר שאינו קצוב, ולכן אוי להם לבריות.

נבאר, על אף שבהלכות מכירה (הובא בתחילת המאמר) כתב הרמב"ם: "חייב עצמו בדבר שאינו קצוב, כגון שאמר הריני חייב לזון אותך או לכסות חמש שנים, אף על פי שקנו מידו לא נשתעבד", בהלכות אישות (פכ"ג הי"ז) כתב:

הנושא את האשה ופסקה עמו שיהיה זן את בתה כך וכך שנים, חייב לזון אותם שנים שקיבל על עצמו, והוא שיתנו על דבר זה בשעת קידושין, אבל שלא בשעת קידושין - עד שיקנו מידו או עד שיכתוב בשטר וכיוצא בו כמו שיתבאר בהלכות מקח וממכר.

כלומר בשעת קידושין אדם יכול להתחייב גם בדבר שאינו קצוב.

מקור הדברים הוא בגמרא בכתובות (ק"ב ע"א):

אמר רב גידל אמר רב: כמה אתה נותן לבנד? כך וכך, וכמה אתה נותן לבתך? כך וכך, עמדו וקידשו - קנו, הן הן הדברים הנקנים באמירה. אמר רבא: מסתברא מילתא דרב - בבתו נערה, דקא מטי הנאה לידיה, אבל בוגרת דלא מטי הנאה לידיה - לא, והאלהים! אמר רב אפילו בוגרת, דאי לא תימא הכי, אבי הבן מאי הנאה אתא לידיה? אלא **בההיא הנאה דקמיחתני אהדדי, גמרי ומקני להדדי**.

בקידושין ונישואין ישנה הנאה ובתמורה לה אדם מתחייב גם בדבר שאינו קצוב. גם מתן תורה קידושין או נישואין היה בין הקב"ה לישראל (ראה מאמרנו בשבילין 10) ובתמורה להנאה זאת עם ישראל גמרו והתחייבו, אף שהתורה היא דבר שאיננו קצוב.

אם ישראל אמרו נעשה ונשמע מדוע הקב"ה כפה עליהם את ההר כגיגית?

דרך נוספת לתרץ השאלה היא בהקדמת שאלת התוספות במסכת שבת (פ"ח ע"א):

כפה עליהן הר כגיגית - ואף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמע? שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתן.

שבילין לגמרא ולהלכה כיצד התחייבו ישראל בקבלת התורה שהיא דבר שאין לו קצבה

שואל התוספות מדוע הוצרך הקב"ה לכפות את ההר על עם ישראל הרי אמרו נעשה ונשמע? עונה התוספות שאכן אמרו מעצמם נעשה ונשמע אבל היה חשש שבעקבות פחד יחזרו בהם לכך הוצרכה הכפיה.

אור החיים הקדוש (שמות יט, ה) עונה אחרת על שאלת התוספות. אולם הוא מקדים הערה נוספת: בפסוק ישנו כפל מילים "שמוע תשמעו", זהו אמנם כפל אבל כל מילה היא בזמן אחר: שמוע בהווה ואילו תשמעו בעתיד, מדוע הכפל ומדוע שינוי הזמנים? מסביר אור החיים הקדוש:

ואולי יכוין ה' לצוותם על קבלת ב' תורות אחת אשר ישמיעם באותו מצב, ואחת היא תורה שבעל פה ודקדוקי סופרים וספרים וגדרי חכמים ותקנותם וגזירתם אשר יורו כרמוז במצות (דברים יז יא) לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ולזה אמר כנגד מה שמשמיעם מהמצות אז אמר אם שמוע, וכנגד תורות העתידים מפי חכמי ישראל אמר תשמעו לעתיד.

'שמוע' בהווה על תורה שבכתב, ו'תשמעו' לשון עתיד על תורה שבעל פה שטרם נחתמה ומתפתחת בידי חכמי הדורות. וכעת נפנה לשאלת התוספות הנ"ל:

...ולפי מה שפירשתי כי ה' אמר להם ב' תורות, אחת מפיו אז, ואחת לעתיד מפי חכמים כנזכר, נוכל לפרש תשובתם שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, שכוונתם היא על זה האופן כל אשר דבר ה' חלק ממנו שהוא מה שאמר 'ועתה אם שמוע' שהוא ענין הנאמר מפי הגבורה, אז נעשה אנו מקבלין עלינו לעשות מעתה קודם שנשמעהו, וחלק ממנו שהוא מה שאמר תשמעו לעתיד שהוא תורת חכם, ונשמע פירוש לא קבלו ולא מאנו אלא תלו הדבר עד שישמעו לדעת מה יעשה ישראל, כי הם דברים שאין להם שיעור ואין גבול לקבלה זו, כי בכל דור ודור יחדשו דינים וגדרים וסייגים ותקנות. ומי יכלכל תורה שאין לה שיעור כזו? לזה תלו שיהיה הדבר ברשותם עד שישמעו ויבחנו בכל דבר אם יוכלו קבל, ומעתה לא קבלו עליהם אלא תורה שבכתב אבל תורה שבעל פה הדבר תלוי ועומד, ועל זה כפה ה' עליהם ההר כגיגית עד שקבלו עליהם תורת חכם.

לדברי האור החיים הקדוש אין הכי נמי, עם ישראל קיבלו על עצמם רק תורה שבכתב שהיא קצובה ואילו תורה שבעל פה שאכן איננה קצובה לא קיבלו עליהם ועליה היתה כפיית ההר.

האור החיים הקדוש לא שואל את שאלתנו על הרמב"ם, הוא לא שואל כיצד חלה ההתחייבות, הוא רק מחלק בין החלק הקצוב, תורה שבכתב, שאותו קיבלו ברצון, לבין

החלק שטרם הסתיים ונקצב, תורה שבעל פה, שעליו היתה כפיה. אבל אנו נמשיך ונשאל שגם על תורה שבכתב לא מועילה קבלתם כיון שעבורם תורה שבכתב איננה קצובה.

ואכן בספר מרכבת המשנה⁸ על המכילתא כתב במכילתא לפרשת יתרו (ג, ז):

עוד יש לישב קושית התוספות דהוכרח לכפיית ההר יען אסיקנא בדינא לטור חושן משפט סימן ס' המחייב את עצמו בדבר שאינו קצוב להרמב"ם ז"ל אף על פי שקנו מידו לא נשתעבד... ואם כן בזה שאמרו נעשה ונשמע לא נשתעבדו בחיוב זה אחרי שלא הופרט להם קצב המצוות ובדבר שאינו קצוב אין השיעבוד חל.

לפי הסבר זה - זאת הסיבה שהקב"ה לא הסתפק בקבלת התורה על ידי עם ישראל באמירת נעשה ונשמע וכפה עליהם את ההר. התורה אכן היתה דבר שאינו קצוב, ולכך קבלתם לא הועילה והוצרך לחייבם באונס ובכפיה לקבלה כדי שיהיו מחוייבים בדבר.

מדוע התוספות לא ענו כמרכבת המשנה? מדוע ענו שהיה חשש שיחזרו בהם כשיראו את האש הגדולה? ניתן לתרץ על פי הכתב סופר (פרשת יתרו ד"ה וייתצבו):

...על פי שיטת הרמב"ם (מכירה יט, טז) דהמחייב עצמו בדבר שאינו קצוב לא מהני מידי, והנה בשעה שאמרו נעשה ונשמע היה דבר שאינו קצוב, שלא ידעו מה יצוה עליהם, ומכל מקום היו מוכרחים לקבל, דכתב הרמב"ם (ערכין ו, כו) מי שהקדיש דבר שלא בא לעולם דלא קנה, מכל מקום חייב משום נדרו לקיים נדרו כשבא לעולם. והטעם בדבר שאינו קצוב דלא קני כתב בעל התרומות דהוי כמו דבר שלא בא לעולם, דלא גמיר ומקני, ואם כן מכל מקום משום נדרו איכא. ושפיר הכריחם ה' לקיים נדרם שקבלו עליהם לקבל התורה.

יתכן ותוספות סברו כתירוץ השני שהבאנו לעיל, שאף אם אי אפשר להתחייב ולקנות דבר שאינו קצוב אפשר להישבע או לנדור על כך, ולכן עם ישראל היו מחויבים לקיים התורה מכח מאמירתם נעשה ונשמע אף שהתורה הינה דבר שאיננו קצוב.

נסכם הדעות שראינו עד כה:

ראינו את השארית יעקב שדן מצד הקב"ה המקנה. ניסינו להשליך את התשובה אף על עם ישראל המתחייב אבל הדברים קשים.

בית הלוי ענה שאמנם אי אפשר להתחייב לדבר שאיננו קצוב אך עם ישראל לא התחייב התחייבות שאיננה קצובה לתורה שבכתב שטרם ידעו מה כלול בה, ולתורה שבעל פה שאין

⁸ הרב דוד משה אברהם מטרויש אשכנזי (ה"ת"ס - תק"ו) גליציה.

לה קיצבה, אלא מכרו עצמם וגופם לעבדים לקב"ה. מכירה זאת יצרה מציאות שגופם של ישראל קנוי בקדושת הגוף לקב"ה.

שלוש הלכות יוצאות מהבנה זאת: א. חובתנו למסירות הגוף. ב. יכולתנו לצרף גרים. ג. אי יכולת יהודי להתנתק מעם ישראל.

תשובה שניה ענינו בהסתמך על השולחן ערוך והרמ"א שכתבו ששבוועה יכולה לחול גם על אסמכתאות. עם ישראל, בנוסף להתחייבות לקבל את התורה, נשבע על הדבר, דבר שיכול לחול ולחזק את ההתחייבות. ואולי אף נאמר שעם ישראל באמירת נעשה ונשמע כלל לא התחייבו לקבל התורה אלא רק נשבעו לקבל את התורה מרגע שתינתן להם ותהיה קצובה. דרך נוספת הבאנו והיא שכל דברי הרמב"ם נאמרו דוקא במתחייב בחינם אבל במתחייב תמורת הנאה שמקבל, גם לרמב"ם חלה ההתחייבות אף בדבר שאינו קצוב. כאן נחלקו הדעות מהי ההנאה המדויקת שתמורתה עם ישראל התחייבו לקבל התורה.

מנגד ראינו מי שכתב שאכן זאת הסיבה שהקב"ה לא הסתפק בקבלת התורה על ידי ישראל אלא כפה עליהם הר כגיגית. קבלתם היתה קבלת דבר שאינו קצוב ולא חלה ולכך הוצרכה הכפייה.

הקדמת נעשה לנשמע להיות נאמנים לעצמנו

תשובה אחרונה חביבה נלמד מדברי הרב קוק (מאמרי הראיה עמוד 171).⁹ נקדים שאלה נוספת על השאלה בה עוסק המאמר: טכנית, כיצד ניתן לקבל ולומר "נעשה", אם אינך יודע מה לעשות? מקדים הרב:

כל דבר החקוק בטבע אינו צריך לשמיעה וללמוד. הדבורה בונה את תאי כוורתה בדיוק המספרי היותר שלם, בלי שמיעה של שעורים בהנדסה, מפני שכך חקוק בטבעה.

ובעולם הרוחני אין היצורים הרוחניים העליונים צריכים שמיעה לפני מפעליהם, מפני שקדושתם היא להם טבעית. רק בני אדם העלולים להיות נבוכים על ידי מהומות המדע המזויף, צריכים התאמצות לשוב אל הטבע הטהור הנפשי שלהם.

⁹ תשובות רבות נוספות עוד נאמרו, למשל השדי חמד (ב' מערכת ד) הביא שלמלך אדם משתעבד גם בדבר שאינו קצוב, ועוד כתב שם שציבור שמתחייב יחד יכול להתחייב גם בדבר שאינו קצוב. תשובה אחרת הובאה בכמה אחרונים, וגם שם בשדי חמד, בשם הרב מתתיה אשכנזי: "דהואיל ואין מוטל עלינו לבוא אל תכליתה, ואם אדם עוסק בתורה כל ימי חייו נחשב לו כאילו הגיע לתכליתה, וזה לא נקרא דבר שאין לו קצבה".

כיצד התחייבו ישראל בקבלת התורה שהיא דבר שאין לו קצבה שבילין לגמרא ולהלכה

דבר טבעי לא מצריך לימוד, והראיה היא מהיצורים שאינם בעלי בחירה: הבהמות, ולהבדיל אלף אלפי הבדלות: היצורים הרוחניים. שתי קבוצות אלו אינן צריכות לימוד קודם שהן פועלות בעולם, והסיבה היא משום שהן מוציאות לפועל את הטבע שלהן. האדם, בעל הבחירה, זקוק ללימוד שכן הוא מועד לנטוש את טיבו ולסטות מדרכו הטבעית. היה רגע אחד שבו גם עם ישראל עמד על טבעו, אותו רגע מיוחד קרה בהר סיני:

ואנחנו במעמד הר סיני, בעת אשר ראש הפסגה של אמינת הויתנו נתגלה על כללנו, בעת אשר אדון כל נגלה עלינו בערפלי טוהר ללמד לעמנו תורה ומצוות, באנו לידי המעלה העליונה הזאת, ונהיינו ישראלים טבעיים טהורים, כטבע האיתן של נשמתנו בעצם טהרה. ובשביל כך הקדמנו נעשה לנשמע, למעלה מכל התרבות המזויפת של האנושיות השוגה בהבליה...

הקדמת נעשה לנשמע... מפני שאנו חשים בקרבנו שבמעמקי הטבע של כל מהותנו, כל קדושת היהדות צפונה. ואם אנו חשים איזו חלישות בגבורתה בנוגע לנפשנו, אנחנו צריכים ראשית לכל להתעורר להיות נאמנים לעצמנו. ננער את עצמנו מכל התכחשות עצמית ונדע להגן בגאון על הצביון השלם שלנו.

אמרנו נעשה עוד לפני שאמרנו נשמע משום שהרגשנו באותו רגע מיוחד כמה התורה מתאימה וטבעית לנו ואין אנו צריכים לימוד כדי לקיימה. עם ישראל באותו רגע טבעי הולך בעקבות אבות האומה שאף הם קיימו התורה בלי לשמוע מה כתוב בה, הם הבינו מתוך עצמם כיצד התורה טבעית להם, וכדברי המדרש (בראשית רבה צה, ג):

...ללמדך, שבכל מקום שהיה יעקב יושב, היה עוסק בתורה, כשם שהיו אבותיו. ועד עכשיו לא נתנה תורה, וכתוב באברהם: "וישמור משמרת מצוותי חוקותי ותורותי". ומהיכן למד אברהם את התורה? ר' שמעון בר יוחאי אומר: נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים והיו נובעות תורה.

בכך מסביר הרב קוק את דברי הגמרא בשבת (פ"ח ע"א): "אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה מי גילה רז זה לבני, רז שמלאכי השרת משתמשים בו". לקיים התורה כדבר טבעי בלי לימוד מקדים זה דבר שהמלאכים ושאר היצורים הרוחניים עושים.

כיצד ניתן לעשות מה שלא שמעת

כעת נוכל לתרץ את שאלת המאמר. השאלה שביסוד מאמר זה מניחה שהתשובה לשאלה הטכנית: "כיצד ניתן לקבל ולומר 'נעשה', אם אינך יודע מה לעשות?" היא שעם ישראל התכוון באמירת 'נעשה' לקבל על עצמו מראש את כל התורה כולה שתאמר לו מייד בסמוך על ידי ה', ושעליה אמרו 'נשמע'. בהקדמתם את ה'נעשה' ל'נשמע' התכוונו עם ישראל לומר שקבלתם והסכמתם לקבל את התורה אינה תלויה בשמיעת תוכן התורה (להבדיל משאר העמים שלהם הוצעה התורה ושאלו 'מה כתוב בה'¹⁰) אלא הם מקבלים עליהם מראש את התורה. אבל סוף כל סוף אמירת 'נעשה' כוונה כלפי ה'נשמע' שיאמר להם על ידי הקב"ה. משכך, נשאלת השאלה בה עוסק המאמר שקבלה זאת היא קבלת דבר שאינו קצוב. הרב קוק עונה אחרת כבר לשאלה הטכנית: אמירת 'נעשה' לא מתייחסת למה ש'נשמע' מיד אחר כך אלא 'נעשה' בלי לשמוע כלל.¹¹ זאת משום שעם ישראל הרגיש שהתורה טבעית לו, הוא לא היה צריך לשמוע מה עליו לקיים, הוא הרגיש בצורה טבעית מה עליו לעשות, מה תכליתו ויעודו בעולם. קבלתו את התורה לא היתה דבר שאינו קצוב ושחסרה ממילא גמירות דעת, הוא קיבל על עצמו להיות טבעי ולחיות את חייו הטבעיים, דהיינו התורה.

לאחר שהגדרנו את התורה כטבעית ומתאימה לנו, נוכל לענות על השאלה בה עוסק המאמר תשובה נוספת: החיסרון בדבר שאינו קצוב הוא שחסרה גמירות דעת בהתחייבות האדם, אבל כאשר האדם מקבל דבר שהוא טבעי לו ועל ידי קיומו הוא יחיה חיים מלאים טבעיים לא חסרה לו גמירות דעת. כמה שלא תהיה התורה ארוכה מארץ מידה ורחבה מיני ים עדיין יש לו גמירות דעת לקיימה שכן היא מתאימה לו ורק על ידיה הוא חי באמת את חייו הטבעיים ועומד על צביונו.

ההבדל בין שתי התשובות שניסחנו הוא: האם עם ישראל ידע באמירת נעשה את כל מה שהתורה כוללת. לפי התשובה הראשונה ידענו, וידענו זאת לבד מעצם טבענו, ללא שמיעת התורה מהקב"ה, ומכיון שידענו כבר כל מה שכלול בתורה אין כאן בעיה של גמירות דעת. משהגענו לכך ניתנת להאמר גם התשובה השניה והיא: שאף אם לא ידענו את כל מה שהתורה כוללת, כלליה ופרטיה, עדיין אין כאן חיסרון של גמירות דעת, וזאת משום שהתורה טבעית ומתאימה לנו.

התורה טבעית ומתאימה לנו! כך נתייחס אליה ובצורה זו נהגה בה יומם ולילה!

¹⁰ פסיקתא רבתי פסקא כ"א.

¹¹ לאפשרות הראשונה שאמירת 'נעשה' מכוונת למה ש'נשמע' מייד בסמוך, מובנת המילה 'נשמע' שנאמרה אחר 'נעשה', אך לפי דברי הרב קוק שה'נעשה' כולל כבר בתוכו את ה'נשמע', מה מטרות הנשמע? כלפי מה הוא מכוון? אפשרויות רבות לענות, אבל לאור דברי הרב נאמר ש'נשמע' נאמר בשביל אותם זמנים שלא נעמוד על טהרתנו ולא נדע מה מתאים לטבענו.